

Dyr mat ikke kjedenes feil

 Dagens Næringsliv Morgen 07.11.2011 - Side: 3

Forfatter: [STEINAR VAGSTAD](#)

Det er neppe dagligvarekjedenes feil at norsk mat er dyr, heller tvert imot. Næringen er lite lønnsom og har hatt sterk produktivitetsvekst \pounds til glede for leverandører og forbrukere, skriver professor [Steinar Vagstad](#) ved Universitetet i Bergen.

Les også

[Professor Steinar Vagstad kla](#)

Bergens Tidende - 29.01.2010

[For lite utvalg i norsk dagligvarehandel?](#)

Dagligvarehandelen - 30.08.2011

[Norsk dagligvarehandel Matkjede-utvalget](#)

Adresseavisen - 07.04.2011

[Vis flere](#)

Mat er dyrere i Norge enn i andre land. Norsk institutt for landbruksforskning (NILF) har på oppdrag for hovedorganisasjonen Virke utarbeidet en artikkelsamling som fra ulike synsvinkler belyser årsakene til at maten er så dyr. Til denne samlingen har jeg forsøkt å undersøke om de høye prisene skyldes at det sløses med ressurser \pounds i form av lav produktivitet \pounds eller om det tas ut store overskudd \pounds altså høy lønnsomhet \pounds i dagligvarehandelen. Det at noen av landets rikeste er blitt nettopp det ved å handle i matvarer, blir ofte trukket frem som bevis på at dagligvarehandelen tar unødig store påslag.

I det datamaterialet jeg har studert, fant jeg ingen støtte for denne hypotesen, snarere tvert imot. Dagligvarehandelen fremstår som en relativt lite lønnsom næring som kan vise til sterk produktivitetsvekst.

Når et ledd i en verdikjede kan vise til sterk produktivitetsvekst uten at lønnsomheten øker, betyr det at produktivitetsveksten er kommet andre ledd i verdikjeden \pounds og forbrukerne \pounds til gode.

Norsk dagligvarehandel er lite lønnsom når man sammenligner med tilsvarende næring i andre europeiske land, og den fremstår som lite lønnsom også om man sammenligner med andre norske næringer.

¥ Dagligvarehandelen har hatt noenlunde stabile driftsmarginer men markert fallende kapitalavkastning i den perioden jeg har hatt tall for, 1999 \pounds 2009. Kapitalavkastningen i dagligvarehandelen har vært lavere enn i varehandel generelt hvert eneste år siden 2003.

¥ Kapitalavkastningen i dagligvarehandelen har vært lavere enn i industrien generelt og matindustrien spesielt hvert år siden 2005 (med unntak av 2008, som må betraktes som et spesielt dårlig år for nesten all industri).

For produktivitet har vi relativt dårlige indikatorer for internasjonale sammenligninger, men relativt gode indikatorer for Norge. Figuren viser utviklingen i relativ arbeidsproduktivitet (verdiskaping per årsverk) for perioden 1995 \pounds 2009. Vi ser at dagligvarehandelen kan vise til sterk produktivitetsvekst, spesielt om man sammenligner med leverandørene; matindustrien har hatt negativ produktivitetsvekst i deler av perioden og nær nullvekst for hele perioden under ett.

Selv om økt arbeidsproduktivitet ofte assosieres med mer effektiv ressursbruk, kan forklaringen ofte ligge i økt bruk av andre innsatsfaktorer enn arbeid. Når vi korrigerer for dette, finner vi en årlig produktivitetsvekst i varehandelen på 4,4 prosent enten man ser på de ti siste år eller over perioden 1972 \pounds 2010. Tilsvarende tall for industri er 1,2 og 2,3 prosent.

Til sammenligning har undernæringene "Fisk og fiskevarer", "Kjøttvarer og meierivarer" og "Andre næringsmidler" alle negativ produktivitetsvekst både de siste ti år og for hele perioden under ett.

En indikasjon på at en stor del av produktivitetsveksten har kommet andre ledd i verdikjeden til gode, er

at mens varehandelen sendte 35 prosent av inntektene videre til underleverandørene i 1972, er tallet i dag 47,7 prosent. For de andre næringene i utvalget er denne trenden enten negativ eller langt svakere.

Tallene avslører også store endringer i fordelingen av den delen av varehandelens inntekter som ikke går til å betale for innsatsfaktorer (med andre ord hvordan bruttoproduktet fordeles mellom arbeidsinnsats og kapital). For varehandelen er kapitalens andel av inntektene blitt halvert fra 44,8 prosent i 1972 til 22,5 prosent ifjor.

Jeg har altså ikke funnet indikasjoner på at det er dagligvarehandelens feil at norsk mat er dyr.

Det er et faktum at noen har blitt svært rike på dagligvarehandel, men det trenger ikke bety mye for marginer og priser: Det dreier seg om en næring som omsetter for over 130 milliarder kroner årlig. Da trenger man ikke store påslag for å bygge seg opp en formue hvis man kontrollerer en stor andel av bransjen og holder på i mange år, slik Reitan, Hagen og Joh. Johannson har gjort. Tallene viser da også at marginene i norsk dagligvarehandel er relativt lave.

Men det er på sin plass å minne om at mine funn er basert på relativt grove og aggregerte data (fra SSB og Eurostat), og det er både metodiske og datamessige svakheter med de målene jeg har tall for.

¥ Dagligvarehandelen driver med mye annet enn matvarer.

¥ Bearbeidingsgraden kan ha forandret seg over den perioden vi ser på.

¥ Vi har tidvis indikasjoner på at det vi måler som produktivitet har mer med endringer i relative priser å gjøre.

Noen vil nok bruke disse forbeholdene til å avfeie analysene og gå tilbake til å mene at de høye matprisene nok er dagligvarekjedenes feil. Når tallenes tale er såpass entydige og sterke som her, burde min grove analyse heller tas til inntekt ikke nødvendigvis for å frikjenne dagligvarehandelen for ansvaret for de høye prisene, men for å gjøre videre undersøkelser, basert på bedre data.

¥ Steinar Vagstad, professor i samfunnsøkonomi ved Universitetet i Bergen

© Dagens Næringsliv